

3. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. – М., 1981. – 368 с.
4. Декларація незалежності США 1776 р.
5. Декларація людини та громадянина 1789 р.
6. Руссо Ж.-Ж. Исповедь; Прогулки одинокого мечтателя; Рассуждение о науках и искусствах; Рассуждение о неравенстве. – М., 2004. – 886 с.
7. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права. – К., 2001. – 349 с.
8. Хабермас Ю. Структурная трансформация публичной сферы. – М., 1989. – 276 с.

Бренкач Я.С.

докторант,

Ряшівський університет, Республіка Польща

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК МАРКА АВРЕЛІЯ

Марк Аврелій (Маркус Аніус Катіліус Северус) народжений 26.04.121 року н. е. в Римі. Походив із дуже заможної і в той же час впливової родини з Іспанії. Після смерті батька і нетривалого перебування з дідом залишається під опікою своєї матері, і саме вона вплинула на духовний розвиток майбутнього імператора-філософа. Окрім цієї найближчої особи, важливу роль у формуванні характеру і політичних поглядів Марка Аврелія здійснив його дід (дворазовий консул), який наймав найкращих виховників для нього, оскільки вважав, що на хорошій освіті не можна економити. Можна щонайменше перерахувати таких відомих викладачів як Аполлоній, Максимус, Ірод Аттик, Фронтон, Юній Квінт Рустик.

Великий вплив на долю імператора-філософа мало знатне походження, тому що його тітка була дружиною імператора Антоніна Пія, який, ймовірно, за порадою тодішнього імператора Адріана усиновляє Марка Аврелія.

І це під впливом свого прийомного батька він культивує в собі деякі позитивні риси характеру, такі як ніжність, твердість, байдужість до почестей, працьовитість, наполегливість, справедливість, товаристськість, доступність, терпіння, смиренність, тверезість, врівноваженість, задоволеність від невеликого, ввічливість, небажання до швидких змін, стриманість, розуміння того, що ви можете жити в палаці без охоронця, гарного вбрання, розкоші, криків вітання і лестошів.

Аналізуючи духовне зростання Марка Аврелія, а саме розвиток, який розуміється в психічному, моральному, етичному, інтелектуальному аспектах, слід підкреслити, що здійснення філософії у виконанні стоїків та інших філософів – це практикування певних духовних вправ. Ці вправи дозволяють формувати душі так, що вони мають психологічне значення. Марк Аврелій розвиває свої духовні вправи відповідно до конкретного методу.

Його філософія є по суті перетворенням пережитого досвіду. На думку стоїків, людина є мікрокосмосом Всесвіту, зменшеним виразом Всесвіту. Людська душа відповідно до цієї концепції є частиною душі світу.

Як зазначає Марк Аврелій у «Роздумах» (дев'ятий абзац другої книги): «Завше треба пам'ятати, яка природа Цілого і яка – моя; і як ця стосується до тієї, і якого Цілого – якою є часткою. І що ніхто не може тобі завадити завше чинити й мовити згідно з природою, якої ти – частинка» [1, ст. 38].

По собі імператор-філософ залишив близько 12 книг – «Роздумів». Треба зважити на той факт, що вони були сформовані в кінці його життя за 10 років до смерті у війні з варварами на Дунаї. Перші дві книги були написані перед повстанням Авідія Кассія, яке відбулося в 175 році. Наступні були створені під час приборкання Сходу, однак, автор не посилається на ці події безпосередньо, а віддаляється від них, як від коротких епізодів, що сумісні з природою.

Це говорить про те, яку філософію він практикував. Відповідаючи природі світу і рівновазі духу, що є типовим для стоїчної філософії, Марк Аврелій глибоко вірив у свої ідеали, що дозволило йому не тільки вижити, але і процвітати. Все це було не його метою самою по собі, а тільки виконанням завдання, поставленим перед собою. Він мав на увазі служіння Риму в якості реалізації своєї життєво важливої ролі, в якомусь сенсі схожої на роль актора. Описання його життя можемо знайти тільки в першій книзі «Роздумів». Тому вся робота складається з неструктурованих міркувань, що стосуються як поточних подій, так і позачасових медитацій, пов'язаних з місцем і умовами життя людини в світі оточуючих подій. Ці позачасові медитації не тільки не заважають йому в прийнятті важких військових рішень війни, але навіть збагачують його психіку.

Марк Аврелій як філософ проповідував пантеїстичний монізм. Як відомо, монізм (від гр. – єдиний) є поглядом (релігійно-філософським), який стверджує, що існує одна неподільна субстанція, одна реальність: дух чи матерія. Спіритуалістичний монізм вважає цю речовину душею Бога, царством надприродного, в той час як матеріалістичний монізм визнає матерією. Вся матерія в цьому випадку є єдиним атрибутом іпостасі духовного абсолюту.

Пантеїзм (з гр. пан – все, теос – Бог) ототожнює вищесказаний всеосяжний божественний субстрат з природою, по суті, з нею єдиний і їй іманентний. Пантеїзм спіритуалістичний інтерпретував ту єдину моністичну дійсність, тобто природу, на основі трансцендентних причин, чисто духовних, нематеріальних [2, ст. 162].

Марк Аврелій як філософ, проповідуючи пантеїстичний монізм, вважав, що людина є лише короточасним вираженням цілого, єдиного абсолюту і єдиного вічного буття (природи), які в той же час перебувають в постійному русі. Людина, за його словами, окремо від тіла і душі має розум, завдяки йому перевершує здатність тварин дистанціюватися до почуттів, через що може контролювати себе і ставитися до інших з любов'ю, а відтак, жити в гармонії з природою, яка розуміється божественною. Цей тип відношення імператора можна сказати був постійною інтерпретацією загального напрямку перетворення в якості пережитого досвіду.

У «Внутрішній твердині» П'єра Адо імператор попри свою скромність зізнається: «Більш доречно, що я повинен йти за порадою видних друзів, ніж щоб ті з таких великих друзів просто йшли за моєї волею» [3]. Ця безперервна

воля до зміни духа і в той же час незвичайна концентрація розуму є вельми вражаючими. Одночасно протягом усього періоду сповідання такої філософії наш герой залишається вірним фундаментальним канонам школи стоїків, хоч і трохи змінених, які розглядають людину в якості одиниці.

Стоїки виділяли чотири основні чесноти: розсудливість, справедливість, розумність, доблесть. З цих чотирьох чеснот розсудливість у Марка Аврелія постає в деякому роді модифікованою, перетворюється в інтелектуальну сферу, або інтерпретується як чеснота характеру (праведність). Ці основні чесноти виступають у духовних практиках імператора безперервно, в той же час ми бачимо їх як щось нерозривне, яке зумовлює власний внутрішній спокій, а саме рівновагу духа.

Дуже помітним у нього є «сократування», тобто посилення у своїх практиках до Сократа, його моральних навчань, оскільки «внутрішній розум повинен вийти з-під правління сенсорних стимулів» [2, с. 22]. «Сократуючи», Марк Аврелій використовує в своїх роздумах платонічну дихотомію між душею і тілом. Він цінує душу за інтелектуальні здібності, а тіло вважає «мертвим, гнилим, що потрібно втратити, щоб з'єднатися з Богом». Імператор робить відмінність між тілом, душею і розумом. Подібно до того, як і Сократ, Марк Аврелій вважає, що розум повинен піклуватися про людей. Сократ стверджує, що споглядає на відносини людей, тому що турбується про них.

Марк пояснює цей принцип, заснований на концепції однієї загальної «космічної сім'ї». Проте, він, як хороший правитель має й інші мотиви, зокрема добробут всіх підданих. Різниця в підході любити всіх, навіть неосвічених, на погляд Сократа і Марка Аврелія відповідно, полягає власне у любові до всіх, а Сократ піклувався про те, аби люди зрозуміли свої вчинки і навернулися. Стоїки вірили в те, що здатність до любові мають лише досконалі істоти.

Таким чином, ми можемо з упевненістю сказати, що Марк є ідеальним правителем, його духовний розвиток йшов гармонійно без перерви, тому що імператор осягнув баланс духу через ці вправи і в той же час створив підвалини для наступного філософського руслу.

Можна зауважити тут зв'язок стоїчної філософії чи ауреліанської з християнством, який не є дією єдиного випадку, а результатом певних подій, які Марк Аврелій описав в «Роздумах»

Такі фрагменти авреліанського погляду на людину, світ ілюструють силу такої важливої гармонії духа, сили спокою, які визначають роботу одиниці, а також визначають умови існування раціонального, гармонійного і щасливого світу, гармонійної і щасливою, що повинно привести до рефлексування не тільки філософа, але й пересічного читача.

Список використаних джерел:

1. Марк Аврелій. Наодинці з собою. Роздуми. – Львів: Літопис, 2007. – 212 с.
2. Elizabeth Asmis, Marci Colish, Mari Dzielska, Giuseppe Giliberti, Valery Laurand. Teoria i praktyka polityczna Marka Aureliusza. – Warszawa, 2010. – 216 str.
3. Pierre Hadot. Twierdza wewnętrzna. Wprowadzenie do rozmyślań Marka Aureliusza. – Kęty: Antyk, 2004. – 349 str.